

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Psühholoogia instituut

Claudia Tanni

**Vanemate vaheliste konfliktide mõjud lastele vanemate lahkuminekul või
lahutusel: ülevaade kirjandusele**

Uurimistöö

Juhendaja: Astra Schults

Läbiv pealkiri: Vanemate vaheliste konfliktide mõjud lastele lahusel või lahkuminekul

Tartu 2021

**Vanemate vahelised konfliktide mõjud lastele vanemate lahkuminekul või
lahutusel
Kokkuvõte**

Seoses sellega, et puudub täpne ülevaade, milliseid kõiki mõjusid vanemate vahelised konfliktid võivad lastele omada vanemate lahtuse või lahkumineku korral, keskendub praegune uurimistöö just nende erinevate mõjude kindlaks tegemisele. Samuti kõikide leitud võimalike mõjude süstematiseerimisele vastavalt eluvadkonnale või muule asjale, mille alla need kindlad mõjud kuuluda võivad. Kokku analüüsiti 81 artiklit, leides kokku 65 erinevat mõju, mis jaotusid 7 erinevasse teema klastrisse. Suurem osa mõjudest leiti nooremas eas olevate laste puhul, kuigi mingid kindlad mõjud võivad esineda alles ka nooruki või täiskasvanu eas. Järelduseks oleks, et vanemate vahelised konfliktid võivad vanemate lahtuse või lahkumineku korral omada väga palju erinevaid mõjusid. Kõige enam võivad kannatada nende muutujate puhul just lapsed.

Märksõnad: vanemate lahtus, vanemate lahkuminek, lapsed, vanemate vahelised konfliktid

The effects of parental conflict on children in the event of parental separation or divorce

Abstract

Due to the lack of a precise overview of the full range of effects that parental conflicts can have on children in the event of parental divorce or separation, current research focuses on identifying these different effects. Also to systematize all possible effects found according to the habitat or other thing to which these specific effects may belong. A total of 81 articles were analyzed, finding a total of 65 different effects, divided into 7 different theme clusters. The majority of effects were found in younger children, although some specific effects may occur in adolescence or adulthood. The conclusion would be that conflicts between parents can have a wide range of effects in the event of parental divorce or separation. Children may be most affected by these variables.

Keywords: parental divorce, parental separation, children, conflicts between parents

Sissejuhatus

Lahutus tähendab üldiselt abielu seaduslikku lõpetamist (Vocabulary, n.d). Abielu ametlik lahutamine on vaid üks ja formaalsem osa lahkuminekust (Keerbergh, n.d). Lahkuminek tähendab seega üldiselt kas ühe või mõlema isiku poolt omavahelise suhte lõpetamist ja vabaabielu või kooselu lõpetamist. Paljudel juhtudel peetakse lahutust või lahkuminekut ainult vanemaid mõjutatavaks ning võidakse ära unustada võimalikku mõju lapsele. Mitmed uuringud on aga leidnud, et lahutusel (nt O'Hara jt, 2019; Roper jt, 2019; Shimkowski & Ledbetter, 2018; Liu jt, 2014) või üldisel vanemate lahkuminekul (nt Harland jt, 2002; Lucas jt, 2013; Clark, 2013; Herrero jt, 2020; Sands jt, 2017) on mõju laste vaimsele tervisele.

Lapsed võivad saada mõjutatud oma vanemate otsustest. Näiteks 2019. aasta andmetel oli Eestis lahutusi kokku 2790, nendest 781-l oli üks laps (alla 18. aasta), 573-l kaks last, 107-l kolm last, 20-l neli last, ja kahel 5 või rohkem lapsi (Eesti Statistika, 2020). Ilma lasteta abielude lahutusi oli 2019. aastal 1107 ning alles jäänud 230 lahutuse puhul oli täpne laste arv teadmata (Eesti Statistika, 2020). Seega üle 50% abielu lahutanutel oli 2019. aasta vähemalt üks alla 18-aastane laps ning samasugust mustrit on näha eelnevate aastate puhul. Kraav jt (2012) toovad välja, et Eestis on pärast Nõukogude Liidu kokkuvarisemist abielude arv vähenenud, vabaabielude arv on aina suurenemas, seega enamus lapsi sünnib vanematel, kes on vabaabielus. 2017. aasta andmete kohaselt sündis Eestis 41% lastest registreeritud abielus vanematele ja 52% vabas kooselus vanematele (Statistikaamet, 2018). Samuti on uuringutes leitud, et 30-40% lastest kogeb vanemate lahkuminekut juba enne viieteistkümnendat eluaastat (Andersson, 2002; Kennedy & Bumpass, 2008). Kui ametlike lahutuste arvu on võimalik statistiliselt määratleda ja jälgida, siis vabaabielude lahkuminekute kohta puudub täpne ülevaade (Hansson, 2007) ehk puudub ülevaade kui palju lapsi ja noori on tegelikkuses igal aastal mõjutatud vanemate lahkuminekust.

Mõju laste vaimsele tervisele võib alguse saada juba enne vanemate lahutust või lahkuminekut. Näiteks võib väheneda lahutusele eelneva protsessi käigus ühel või mõlemal vanemal suutlikkus või motivatsioon investeerida aega, pingutust ja ressursse enda laste hüvanguks. See võib omakorda avaldada negatiivset mõju laste vaimsele tervisel tulevikus (Sun & Li, 2001). Leitud on, et vanemate lahutusele ja sealhulgas ka lahkuminekule järgnev aeg on samuti sageli nii mõlemale vanemale kui ka lapsele emotsionaalseid kannatusi tekitav (Hetherington, 1993; Hetherington & Elmore 2003); tuues kaasa ärevust, depressiooni, viha, süütunnet ja elule käegalöömist (Amato, 2000; Hetherington & Elmore, 2003; Wallerstein, 1986, 1987, 1989). Lisaks ilmnevad lastel peale

vanemate lahtust sageli käitumisprobleemid (Hetherington, 1993; Hetherington, Bridges & Insabella, 1998; Hetherington & Elmore, 2003; Wallerstein, 1986, 1987, 1989), lisaks esineb neil kohanemiskursi 2-3 korda sagedamini võrreldes lastega, kelle vanemad elavad koos (Krauss & Sales, 2000). Lastepsühholoogide tähelepanekute põhjal võib ligikaudu kolmandikul lastel, kelle vanemad on lahutanud, viis aastat pärast lahtust diagnoosida depressiooni (Keerbergh, n.d.). Varasemad uuringud on leidnud olulise positiivse korrelatsiooni täiskasvanuea depressiooni ja lapsepõlves kogetud vanemate lahtuse vahel (Amato, 1991; McLeod, 1991). Võrreldes lapsi kelle vanemad on lahutatud ja neid, kelle vanemad pole lahutanud leiti, et need, kes kogesid lapsena vanemate lahtust, olid täiskasvanueas depressiivsemad võrreldes nendega, kelle vanemad pole lahutatud (Wauterickx jt, 2006).

Tihti eelnevad või järgnevad vanemate lahkuminekule või lahtusele konfliktid. Camisasca jt (2017) leidsid, et vanemate lahkumine ei pruugi olla ise traumaatiline sündmus, aga laste suhete raskused ja nende emotsionaalsed ning käitumuslikud probleemid võivad olla seotud pigem vanemliku konflikti olemasoluga. Kuigi enamus vanemaid suudavad tulla lahtusega seotud tagajärgedega üsna hästi toime, siis 4 kuni 25% lahtustest hõlmavad endas kestvaid kibedaid konflikte (Fischer jt, 2005; Qu jt, 2014; Smyth & Moloney, 2019).

Pika kestvusega konfliktid, mis lõppevad lahtusega, on kirjanduses karakteriseeritud kui "kõrge konfliktiga lahtus" (Anderson jt, 2010; Helland & Borren, 2015). Seda iseloomustavad: vaenulikud sõnasõjad, süüdistamine, emotsionaalne äng ja partneri suutmatus võtta vastutust nende osa eest tülides (Anderson jt, 2010; Helland & Borren, 2015). Huvitaval kombel oli kontakti sagedus vanemate hinnangul negatiivselt seotud konflikti tasemega, kuid mitte laste arvates (Lange jt, 2021). Seega kaldusid vanemad, kes teatasid kõrgemast konflikti tasemest, märkimata madalamat kontakti taset ja vastupidi (Lange jt, 2021). Siiski on leitud, et perekonna lahknemise korral madala konflikti tasemega pere puhul, teeb see lapsele suurema tõenäosusega rohkem kahju (Amato, Loomis, & Booth 1995; Booth & Amato 2001; Hanson 1999; Jekielek 1998). Seda aga võib põhjendada sellega, et kui madala konflikti tasemega pere laguneb, mõjutab see last negatiivselt, kuna perekonna ebastabiilsus suureneb (Kreidl jt, 2017). Samuti võib muutuda madala ja kõrge konflikti tasemega suhteline esindatus - see tähendab, et aina enam madala konflikti tasemega pered lahutavad ja negatiivseid tagajärgi võib tulla üha rohkem esile (Kreidl jt, 2017). Seega rahvastiku tasandil ilmneb sealäbi rohkem negatiivseid tagajärgi kui positiivseid, mis omakorda võib muuta negatiivse mõju tugevamaks (Kreidl jt, 2017).

Eestis on uuritud vanemate konfliktide mõju lastele. Näiteks Valma (2012) magistritöös on mainitud, et vanemad on omavahelise konflikti tõttu suutmatud lapse huve esikohale seadma. Samuti on antud teemat, milleks on vanemate vahelised konfliktid ja lahtus, mõningal määral ka käsitletud Babatunde (2020) lõputöös, mis uuris küsimustiku abil kõiki võimalikke probleeme, mis võivad vanemate lahkuminekuga järgselt lastel olla. Siiski mitte ükski varem Eestis ega ka mujal tehtud uurimusest ei käsitle endas süstemaatilisel kujul kõiki võimalikke mõjusid, mida vanemate vahelised konfliktid endas lahtuse või lahkuminekuga eel või järgselt võivad põhjustada ning mis annaks täpsemat ülevaadet, milliseid mõjusid osata tähele panna laste puhul, kes puutuvad kokku või on puutunud kokku vanemate konfliktidega, seda kas vanemate lahkuminekust või lahtusest tulenevalt.

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks on anda ülevaadet tehtud kirjandusest leitavatest vanemate vaheliste konfliktide kõikidest võimalikest mõjudest lastele ning parema ülevaate andmiseks panna need erinevatesse klastritesse vastavalt teemadele. Samuti anda ülevaadet kas vanemate lahtuse või lahkuminekuga korral on oodata rohkem negatiivseid mõjusid on üldiselt leitud mõjusid rohkem lastele, noorukitele või täiskasvanud lastele. Arutelu osas anda samas ülevaadet selle osas, kui suurt rolli mängivad erinevad tegurid, sealhulgas tajutav konflikti sagedus/määr eri mõjude kujunemisel. Sõna “mõju” aga kasutatakse antud töö puhul viitamaks võimalikele leitud tagajärgedele ning seostele.

Uurimisküsimusteks on:

1. Kui palju erinevaid võimalikke mõjusid on võimalik kirjanduse põhjal tuvastada?
2. Millistesse teema klastritesse on võimalik jaotada need kõik võimalikud vanemate konfliktide mõjud vanemate lahtusel või lahkuminekul?
3. Millised kõikvõimalikud vanemate lahkuminekuga seotud vanemate konfliktide mõjud kuuluvad iga teema klasteri alla?
4. Millist iga on kõige rohkem antud teema puhul kajastatud, kas lapse-, nooruki või täiskasvanuiga?
5. Millist iga vanemate vahelised konfliktid mõjutavad laste puhul kõige suurema tõenäosusega, vanemate lahtusel või lahkuminekul?

Meetod

Käesoleva kirjanduse ülevaade keskendub toetudes varasemale kirjandusele vanemate konfliktide eri mõjudele lastele vanemate lahtusel või lahkuminekul. Protseduuri kirjeldatakse täpsemalt allpool.

Artiklite otsingu strateegia

Artiklite otsimiseks kasutati peamiselt andmebaasi nimega *Web of Science (core collection)*, mida peetakse üheks kõige olulisemaks teadus toodangu andmebaasiks (Jasco, 2005). Antud teema kohta käivaid artikleid otsiti eraldi seisvalt kasutades antud mõistete või fraaside inglise keelseid vorme: lahtus või lahkuminek ning lapsed (ingl. k. *divorce OR separation AND children*), lisades juurde tulemuste täpsustamiseks (*Refine results*) märksõna: vanemate konflikt (ingl. k. *parental conflict*). Artiklite spetsiifilisemaks muutmiseks märgiti ära, et otsida antud märksõnu vastavalt teemadele (*Topic*).

Sõelumis protseduur

Suurem osa antud teema kohta käivast kirjandusest, millel oleks ka selge seos vanemate lahtuse või lahkuminekuga, on ingliskeelsed. Seetõttu sai vastu võetud otsus analüüsida ainult inglise keelseid artikleid.

Kriteeriumid, mille alusel artikleid kaasati edasisse töötlemisse olid järgmised:

1. Artikkel on ingliskeelne.
2. Artiklile on ligipääs (*Open Access*)
3. Artikkel on avaldatud aastate vahemikus 1980-2021.
4. Artiklis on toodud välja vanemate vahelise konflikti mingisugune mõju
5. Artikli valimiks olid peamiselt lapsed või noorukid.
6. Artikli üheks fookuseks on vanemate lahtus või lahkuminek.
7. Kui viidatavas artiklis endas pole lahtust või lahkuminekut mainitud, siis seda peab olema kajastavad artiklis, mis valitud artiklitele viitas ja samuti juhul, kui on mainitud just nendest mõistetest kumbagi, siis omakorda kui seal puudub viide konfliktile, siis peab olema seda artiklit viitavas uuringus vähemalt proovitud luua seoseid vanemate vahelise konfliktiga.

Iga artikli üksikasjalikku meetodi eraldi analüüsimist ei peetud oluliseks, sest antud ülevaate puhul on olulised rohkem tulemused ning märksõnad, millised kõik võimalikke mõjusid vanemate lahkuminekul või lahtusel on kirjanduse alusel leitud.

Artiklite analüüs ja andmete kogumine

Kokku tuvastati *Web of Science* leheküljel 155 artiklit. Edasi läbisid kõik artiklid töötuse, et milles on kas endas või siis muudele allikatele viidates toodud välja vanemate konfliktide erinevad mõjud ja siis omakorda, kas nendes artiklites on ka fookuseks lahus või lahkumine. Valituks edasisse töötusesse osutus 155st artiklist 64 kõige paremini sobivat artiklit. Need artiklid läbisid omakorda töötuse, et kas on artikli enda puhul räägitud võimalikest mõjudest või siis viidatud teistele allikatele, milles mingisugune mõju oli välja toodud. Kokku esialgsete artiklite puhul kirjeldati vanemate konfliktide mõjusid vanemate lahutuste korral nendes endis vaid 6 artikli puhul. 34 artiklis oli viidatud teiste artiklite kaudu mingisugusele võimalikule mõjule. 24 artikli puhul aga oli eraldi vaadatud mingisugust vanemate konfliktide mõju kui ka viidatud muudele artiklitele, mis mõndasid mõjusid kirjeldasid. Samuti seoses sellega, et osades artiklites oli viidatud ka teistele artiklitele, mis kirjeldasid vanemate vaheliste konfliktide mõjusid vanemate lahutuste korral otsustati need samuti uurimusse kaasata. Artikleid, millele uurimustes viidati tuli juurde kokku: 59.

Tulemused

Üldine

Kokku tuvastati 65 erinevat võimalikku mõju lastele, mida vanemate vahelised konfliktid vanemate lahusel või lahkuminekul, võivad põhjustada. Edasi prooviti leitud mõjud vastavalt märksõnadele ja teemadele, mille alla nad võiksid sobida jaotada paremaks ülevaateks klastritesse. Mõjude klastrite vormistamisel moodustati kokku 7 spetsiifilisemat klastrit. Nendeks on keskkondlikud mõjud, mõjud vaimsele ja muule tervisele, mõjud käitumisele, mõjud suhetele, mõjud kasvatusel, mõjud sõltuvuste kujunemisel ning lõpetuseks hariduslikud ning akadeemilised mõjud.

Samuti töödeldi manuaalselt läbi kõik artiklid, nii need, mis olid *Web of Science* lehel kui ka need, millele oli sealt kaudu saadud artiklite puhul viidatud. Erinevate mõjude näitlikustamiseks otsustati jätta alles 81 erinevat artiklit, millest 22 pärineb *Web of Science* ja ülejäänud 59 osutusid nagu ka meetodis oli välja toodud, väljaspoolseteks. Lisas 1 on toodud välja tabel, mis näitlikustab valitud artikleid, pannes need samuti ajaliselt järjekorda andmaks informatsiooni, et mis sorti valimiga oli antud uurimuse puhul tegemist (lapsed, noorukid või muu) ning kas sealne fookus oli märksõnal lahus või lahkumine või oli fookus üldsegi pigem ainult vanemate vahelisel konfliktil. Samuti andmaks ülevaadet mitut erinevat mõju iga artikkel endas käsitles.

Tabeli 1 (Lisa 1) alusel on kõige suurem hulk kirjandusest keskendunud oma valimi puhul just lastele ($n = 53$), noorukeid käsitles 7 erinevat artiklit. Samuti 7 keskendus artiklit nii noorukitele kui lastele. Teatud hulk valitud artiklitest keskendus ka noortele täiskasvanutele või täiskasvanud lastele ($n = 10$). Väike osa artiklitest aga käsitles endas nii lapsi kui ka täiskasvanuid ($n = 4$).

Suurema osa artiklite fookuseks oli lahutus ($n = 32$), teisena olid artiklid, mis käsitlesid nii lahutust kui lahkuminekut ($n = 22$). 3 artiklit käsitles ainult lahkuminekut. Kõikides nendes artiklitest viidatud vähemalt ühe korra võimalikele konfliktide. Kõikide nende artiklite puhul viidati võimalikule mõjule või seosele, mis seostub vanemate konfliktidega. Siiski leidub Tabelis 1 hunnik artikleid, mille fookuseks olid pigem ainult konfliktide mõjud ($n = 22$), kuigi millele viidati teiste artiklite puhul samuti võimalikule seosele vanemate lahutuse või lahkuminekuga. Kahe artikli puhul aga tähistati märgiga “-”, sest nende puhul otseselt otsitavaid märksõnu nagu *divorce*, *separation* või *conflict* ei tuvastatud, aga neile artiklitele viitamise kaudu olid teised artiklid leidnud võimalikke seoseid.

Samuti järeldeb Tabelist 1 (Lisa 1), et valitud artiklid jäid vahemikku 1991-2021 ehk 30 aasta vahemikku. Kõige rohkem kaasatud artikleid pärines aastast 2020 ($n = 11$)

1. Keskkondlikud mõjud

Selle klasteri alla kuuluvad mõjud, mis võivad last mõjutada omakorda keskkondlikult, näiteks keskkondlikku paiknemist, laste tundmusi kindlates keskkondades või siis muud keskkondlikud mõjud. Kokku leiti 9 võimalikku mõju, mis selle konkreetse teema klasteri alla kõige enam sobivat tundusid.

Selle teema klasteri alla kuuluvad vanemate lahutuse või lahkuminekuga korral vanemate konfliktide puhul: kuuluvustunde vähenemine (Rejaän jt, 2021a); madalam elukvaliteet (Sorek, 2019); piirav ja kaitsev väravavalve kummagi vanema poolt (Harold & Sellers, 2018; Frankel jt, 2015; Schudlich jt, 2019); võimalik negatiivsus kogus peresüsteemis (ülekanandumis efekt/ ingl. k. *spillover effect*) (Erel & Burman, 1995); lahkumine kodust varakumalt (van den Berg jt, 2021); kummagi vanema ümber kolimine ja sellega kaasnevad muutused (Fabricius & Braver, 2006; Stevenson jt, 2018); suurenenud haavatavus tulevaste keskkonna stressorite suhtes (Danese and McEwen, 2012; Jones and Jablonski, 1998); ning halvem sotsiaalne kohanemine, sealhulgas ka halvem läbisaamine eakaaslastega (Lindsey, Colwell, Frabutt, & MacKinnon-Lewis, 2006; Schulz, Waldinger, Hauser, & Allen, 2005), mille tulemusel võib laps end sotsiaalses keskkonnas ka halvemini tunda.

2. Mõjud vaimsele ja muule tervisele ning heaolule

Mõjud vaimsele ja muule tervisele klatri alla paigutati mõjud vaimsete tervisele, ning ka võimalikud tekkivad mõjud füsioloogilisele ja muule tervisele. Selle klatri puhul on kirjeldatud samas kõige rohkem erinevaid mõjusid, nimelt 16.

Vaimset tervist puudutavate märksõnade puhul oli läbivalt viidatud mõjudele: üldisele heaolule (ingl. k. *well-being*) (näiteks Rejaän jt, 2021a ; Augustijn, 2021; Harold & Sellers, 2018; Garriga & Pennoni, 2020; Amato & Hohmann-Marriott, 2007); üldisele vaimsele tervisele (ingl. k. *mental health*) (Augustijn, 2021; Sanders jt, 2013; Leys jt, 2020; Lamela jt, 2016; Harold jt, 2018; Booth & Amato, 2001); ning sinna hulka vähene eluga rahulolu (Lamela jt, 2016); psühholoogiliste probleemide tekkimine (Harold & Sellers, 2018; Davies & Cummings, 1994); negatiivne mõju enesehinnangule (Verrocchio jt, 2015; Baker & Ben-Ami, 2011; Ben-Ami & Baker, 2012; Verrocchio & Baker, 2013; Bernet jt, 2015; Grych & Fincham, 1990), võib muuta lapsi ebakindlamaks (Warmuth, Cummings, & Davies, 2019); halvendada kognitiivset arengut (Fomby & Cherlin, 2007; Park, 2007; Yeung & Park, 2016). Samuti võib see tekitada vaimset distressi (Fomby & Cherlin, 2007; Park, 2007; Yeung & Park, 2016); osadel lastel posttraumaatilist stressi (Lange, 2021), mõjudes lastele traumaatiliselt (van der Wal jt, 2019) ning ka üldiselt on nende laste puhul, kes on kogenud vanemate konflikte lahtuse või lahkumineku korral on üldine psüühikahäirete levimus suurem (O'Hara jt, 2019). Sellest tulenevalt on neil suurem tõenäosus kannatada ADHD (Bornovalova jt, 2014), suurenenud depressiooni (Davies jt, 2008; Amato & Keith, 1991; Baker & Brassard, 2013; Amato & Cheadle, 2005; Jekielek, 1998 jt) ja ärevuse (Davies jt, 2008; Jekielek, 1998 jt) käes.

Lisaks vaimset tervist puudutavale, oli osades artiklites viidatud muudele võimalikele mõjudele tervisele ning heaolule. Nagu näiteks: suurem tõenäosus tulevikus saada viirusest põhjustatud põletikulist reaktsiooni ning ka seeläbi ülemiste hingamisteede haigust (Murphy jt, 2017) ja samuti ka vähendada une kvaliteeti (Rudd jt, 2019; El-Sheikh jt, 2007; El-Sheikh jt, 2006).

3. Mõjud käitumisele

Mõjudele käitumisele puhul on välja toodud mõjud, mis on seotud muutustega käitumises. Sellesse klattrisse osutus lõpuks 11 erinevat mõju.

Nimelt on toodud välja lapse vanemate konfliktide puhul, mis puudutavad ka lahtust või lahkuminekut: laste hälbivat käitumist (Buchanan jt, 1991), näiteks võib hakata laps vältivalt

käituma, et mitte valida kahe vanema vahel (Aquilino, 1994) probleeme regulatsiooni protsessides (Harold jt, 2018) ja agressiooni tõusmisel (Høigilt & Bøe, 2021); hüperaktiivsuse tõus (Dalton, Carbon, & Olesen, 2003) ning lisaks võib kaasnevad vanemate vahelise konfliktiga riskaalne seksuaalne käitumine täiskasvanuna (O'Hara jt, 2019) ning laps võib käituda vastuoluliselt ning trotslikult või tekkida muid käitumishäireid (Burt jt, 2003; Caspi jt, 2004; Stormshak jt, 2000; Stanger jt, 2004).

Väga suur osa kirjandusest käsitles endas ka internaliseerivaid ehk sisse elamise või siis eksternaliseerivaid ehk välja elamise probleeme, mis võivad samuti muuta lapse käitumist (nt Averdijk jt, 2012; Jarvis jt, 2020; Gryczkowski, Jordan, & Mercer, 2010; Laurin, Joussemet, Tremblay, & Boivin, 2015; Grych, Fincham, Jouriles, & McDonald, 2000; Grych jt, 2003; Harold jt, 2004; Harold jt, 1997; Finger jt, 2010 jt). Samuti osa artiklitest ning allikatest käsitlesid endas ka üldisemaid mõisteid nagu lapse probleemne või negatiivne käitumine (ingl. k. *child problem behavior* või *negative child behaviour*) (Xerxa jt, 2020; Averdijk jt, 2012; Jarvis jt, 2020).

4. Mõjud suhetele

Selle teema klasteri puhul toodi välja võimalikud mõjud erinevatele suhetele pere siseselt kui ka perest väljaspool. Kokku toodi 12 antud teema alla sobivat erinevat mõju.

Sinna alla kuuluvad vanemate ja laste suhete kvaliteedi halvenemine (Amato & Afifi, 2006); sealt tulenevalt ka on vähem tõenäoline, et neil on lähedasi suhteid oma ema- ja isakujudega (Hu, 2020). Samuti võib esineda triangulatsioon ehk kahe vanema vahele jäämise tunne (McCoy jt, 2013; Van Dijk jt, 2020; Van Eldik jt, 2020; Rejaän jt, 2021b) ja seetõttu võib tekkida ka vajadus üht vanemat armastada ja teist vihata (ingl. k. kasutatakse mõistet *parental alienation*) (Wright jt, 2020). Selle tulemusel võib laps vältida kontakti või kasvatuslikku aega eemale tõugatud vanemaga (Moon jt, 2020).

Lisaks on leitud, et ka suhete korral võib vanemate konflikti kogedes lahtuse või lahkuminekupuhul esineda samuti halvenenud sotsiaalne kohanemine ning suhted eakaaslastega (Lindsey, Colwell, Frabutt, & MacKinnon-Lewis, 2006; Schulz, Waldinger, Hauser, & Allen, 2005), sest see puudutab ka suhteid. Samuti on leitud, et tulevikus usaldus jätkusuutlike romantiliste suhete vastu on madalam nende inimeste seas, kes puutusid lapsepõlves kokku vanemate vahelise konfliktiga (Roth jt, 2014), mis võib tuua kaasa probleeme intiimsuses (Westervelt & Vandenberg, 1997); hävitada nende abielu väljavaated ja ootused, mis omakorda toob kaasa negatiivse suhtumise

abielusse (Michael & Spiegel, 2003; Tasker & Richards, 1994). Samuti võib see tuua kaasa selle, et nad loovad perekonna varakult ja väljaspool abielu (Musick & Bumpass, 1999).

5. Mõjud kasvatusesele

Mõjud kasvatusesele teema puhul on toodud ära võimalikud muutused kasvatuses, mis võivad last mõjutada. Kokku leiti selle puhul 3 erinevat mõju, mis omakorda on kõik üksteisega seotud. Nendeks mõjudeks võib pidada vanemlikku tagasi tõmbumist (Palmtag, 2020), üldist ebastabiilset kasvatust (Lamela jt, 2016; Sturge-Apple jt, 2006) ning madalamat kasvatusese kvaliteeti (Elam, Sandler, Wolchik, & Tein, 2016, 2019).

6. Mõjud sõltuvuste tekitamises

Mõjude sõltuvuste tekitamises leiti 4 just seda kirjeldavat mõju. Nimelt esimeseks leiti, et need lapsed, kes on kogenud vanemate lahkuminekut või lahtust ja mingil määral seeläbi vanemate konflikte, et neil võib tekkida mingi aeg probleemne interneti kasutamine (van Dijk jt, 2021). Lisaks ka võib olla neil suurenenud ainete tarvitamine (O'Hara jt, 2019, Musick & Meier, 2010), mille hulka võivad omakorda lisaks üldisele ainete tarvitamisele, kuuluda ka suurem risk igapäevaseks suitsetamiseks ja alkoholi tarvitamiseks (Soares jt, 2017).

7. Akadeemilised ja hariduslikud mõjud

Akadeemilise ja hariduslikele mõjudele vanemate konfliktide korral on samuti keskendutud, kuigi kõige vähem ($n = 2$). Peamiselt on rõhutatud laste kehvemale õppeedukusele (Musick & Meier, 2010), ülikooli lõpetamise tõenäosuse vähenemisele (Kreidl jt, 2017) ning ka sellele, et vanemate lahtuse puhul, mil vanem võib olla jäänud üksikvanemaks, võib halveneda ka laste lugemisoskus (Park, 2007).

Arutelu

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks oli anda ülevaadet tehtud kirjandusest leitavatest vanemate vaheliste konfliktide kõikidest võimalikest mõjudest lastele ning parema ülevaate andmiseks panna need ka vastavalt teemadele erinevatesse klastritesse. Uurimisküsimusi oli antud töö puhul kokku viis, mis kõik mingil määral leidsid ka vastuseid.

Esimese uurimisküsimuse puhul, mille eesmärgiks oli ära määratleda kui palju erinevaid mõjusid lastele on mõistete alusel varasemas kirjanduses võimalik tuvastada vanemate konfliktide puhul 'vanemate lahtusel või lahkuminekul. Kokku tuvastati kuuskümmend viis erinevat märksõna, mis viitavad mingisugusele mõjule. Osad nendest võimalikest mõjudest vastavalt märksõnadele olid spetsiifilisemad (näiteks: lahkumine kodust varakumalt, depressioon, agressiivsus, ADHD, ärevus, agressioon jne) ning osad nendest mõjust tundusid olevat pigem umbmäärased (näiteks: mõju üldisele heaolule, üldisele vaimsele tervisele, psühholoogiliste probleemide kujunemisel, negatiivsus peres, internaliseerivad ning eksternaliseerivaid probleeme jne). Samuti oli märgata seda, et osade mõjude puhul, võib olla siiski tegemist väga sarnaste mõistetega, mis kohati viitasid justkui samadele asjadele. Nimelt võib tehniliselt tähenduslikult sarnaste või samade mõjude alla jaotada näiteks: psühholoogiliste probleemide tekkimist ja psüühikahäirete suurenenud levimust ja lapse probleemset või negatiivset käitumist.

Teise uurimisküsimuse puhul leiti, et leitud mõjusid on võimalik jaotada kokku seitsmesse erinevasse klastrisse. Kolmandale uurimisküsimusele, mille puhul küsiti, et milliseid mõjusid on võimalik iga teema klatri puhul leida, on samuti vastus leitav juba eespool tulemustes. Oluline on aga nende teemaklastrite puhul ära märkida seda, et osad võimalikud mõjud tulenevalt nende tõlgendustest võisid tehniliselt kuuluda mitmesse erinevasse klastrisse. Näiteks sotsiaalne kohanemine ning halvem läbisaamine eakaaslastega, kui võimalikud tekkivad mõjud võisid kuuluda nii keskkondlike mõjude hulka, mis puudutab sotsiaalses keskkonnas toimetulekut ning samas ka mõjud suhetele hulka, sest see omakorda kirjeldab ka võimalikke probleeme sotsiaalsetes suhetes. Ei ole välistatud, et ka teiste mõjude lahterdamine oleneb puhtalt tõlgendusest.

Neljanda ja viienda uurimisküsimuse puhul leiti vastused juba tulemuste osa alguses ning lisaks toetudes tabelile 1 (Lisa 1). Nimelt nagu ka tulemustes on välja toodud, siis enim artikleid fokuseerisid lastele ja seetõttu kirjeldasid just mõjusid lastele. Siiski leidis ka artikleid, mis fokuseerisid pigem noorukitele või siis lapsepõlves vanemate vahelisi konflikte ning vanemate lahtust või lahkuminekut kogunud noortele täiskasvanutele. Artiklites on läbivalt näha seda, et

suurem osa artiklite puhul kogeti vanemate lahtust või lahkuminekut juba varajases lapsepõlves. Nimelt on leitud näiteks, et juba imikueas kogetud vanemate lahtus või vanemate lahkuminek võib lapse tundlikuma olemise tõttu juba negatiivselt last mõjutada (nt Dorn jt, 2020; Schudlich jt, 2019; Du Rocher Schudlich jt, 2011) ning mis teiste praeguses uurimistöös kasutatud artiklite alusel võib omada negatiivseid mõjusid isegi hilisemalt täiskasvanueas. Seega võivad lastevanemate vahelised konfliktid ning vanemate lahtus ja lahkuminek last kardinaalselt mõjutada juba tema varajasel eluperioodil ja lihtsalt omades võimalikke mõjusid ka järgmistes igades.

Konfliktide hinnangulise määra roll mõjude kujunemisel

Nagu ka sissejuhatuses sai välja toodud, siis paljuski võib mõjutada nende erinevate mõjude kujunemist just see, kas tegemist on hinnanguliselt kõrgema või madalama vanemate vaheliste konflikti määraga lapse jaoks (ingl. k. *high-conflict*; *low-conflict*). Nimelt on esiteks võimalik, et vanemate vaheliste konfliktide suurem määr omada rohkem mõjusid just näiteks kasvatuslikult, sest vanemad on fokuseeritud just oma vahelistele konfliktidele ning lapse eest hoolitsemine võib jääda tahaplaanile. Näiteks on rõhutatud kõrge konflikti tasemega vanemate puhul ebajärjepidevaid kasvatustiile ja, et nendel lastel, kes kogevad vanemate vaheliste konfliktide suuremat määra leitud rohkem internaliseerivaid ja ekstarniseerivad probleeme (Stallman & Ohan, 2016). Samuti on leitud rohkem seoseid vaimse tervise probleemidega (nt Augustijn, 2021; jt, 2020), halvema kohanemisega (Mahrer, O'Hara, Sandler, & Wolchick, 2019) ja triangulatsiooniga (Rejaän jt, 2021a). Samuti omada rohkem negatiivseid mõjusid vaimsele ja füüsilisele tervisele (Bernet jt, 2015) ning enamasti ka muudel juhtudel omab just konfliktide kõrgem tase enim negatiivseid mõjusid, mis ka teisi antud uurimistöös välja on toodud. Siiski on leitud, et kõrge vanemate vahelise konflikti määra korral võib lahtus või lahkuminek pigem just vähendada negatiivseid mõjusid, sest laps ei viibi enam koguaeg selles konflikti keskkonnas ja parandada seega ka kohanemist (Landsford, 2009). Üheks põhjuseks, miks kõrge konflikti tase veelgi võib mõjutada last negatiivselt on asjaolu, et konfliktis vanemad on oma laste suhtes vähem soojad, tõrjuvamad, karmimad oma distsipliini poolest ning rohkem endasse tõmbunud ja masendunud kui madala konfliktiga vanemad (Amato & DeBoer, 2001; Booth & Amato, 2001; Davies jt, 2016).

Madal konflikti määr omab tõenäoliselt rohkem negatiivseid mõjusid siis, kui lapsele tuleb vanemate lahtus või lahkuminek justkui üllatusena (Kreidl jt, 2017). Vanemate vaheliste madalate konfliktide mõju puhul aga on leitud mõneti vastakaid tulemusi. Nimelt, et kui vanemate lahkuminek toimub peredes, kus konfliktide tase on madal, ei ennusta vanemate eraldamine rohkem lapse probleemset käitumist (Xerxa jt, 2020). Paljud praeguses uurimistöös käsitlevates artiklid

siiski viitavad ka lahutuse või lahkumineku puhul mõjudele nii käitumises kui ka muudes aspektides.

Uurimuse tugevad ning nõrgad küljed

Antud uurimuse tugevateks külgedeks võib pidada asjaolu, et hetkel käsitluses olev uurimistöö annab hea ülevaate kõikidest võimalikest mõjudest, mis vanemate vaheliste konfliktide puhul vanemate lahutuse või lahkumineku korral ilmnedavad võivad. Samuti annab hea ülevaate, millises eas võib laps olla kõige haavatavam vanemate vaheliste konfliktide korral lahtusel või lahkuminekul. Seetõttu võib antud töö olla heaks abivahendiks vanemate lahtust või lahkuminekut ning ka vanemate vahelisi konflikte kogunud laste puhul. Nimelt, et millistele asjadele võibolla tasuks rohkem tähelepanu pöörata.

Siiski tuleb olla antud uurimistöö puhul hästi tähelepanelik, sest erinevates olukordades: lahtusel, lahkuminekul või vanemate vahelised konfliktide esinemisel võib olla erinevaid mõjusid, mis lastel kas avalduvad juba lapse, nooruki või siis täiskasvanueas. Samuti tasuks meeles pidada, et lahkuminek ja lahtus ei pruugi olla täielikult võrdsustatavad, sest lahtusega võib kaasneda rohkem olukordi ning asju, mis omakorda võivad last mingit kindlat mõju lapsele omada. Selle kõige veelgi täpsemaks tegemine aga vajaks antud uurimistöö veelgi rohkem tööd ning analüüsi.

Edasised uurimused võiksid aga uurida seda, kuidas mõjutavad laste vanemate vahelised konfliktid lapsi Eestis ning kui suur hulk nendest on seotud kas lõpetanud lahutuse või lahkuminekuga. Samuti uurides milliseid võimalikke mõjusid veel omakorda need võivad olla omanud.

Kokkuvõte

Antud uurimistöö annab hea ülevaate kõikidest vanemate vaheliste konfliktide võimalikest mõjudest lastele vanemate lahutuse või lahkumineku korral, mis võivad edasi kanduda ka järgmistesse igadesse. Samuti annab põhjaliku ülevaate võimalikest peamistest asjadest, mida need konfliktid või siis vanemate lahtus või lahkuminek mõjutada võivad või millised mõjud iga elu puudutava teema puhul võib käsitleda.

Viited

- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and adult well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 43-58.
- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of marriage and family*, 62(4), 1269-1287.
- Amato, P. R. (2001). Children of divorce in the 1990s: An update of the Amato and Keith (1991) meta-analysis. *Journal of Family Psychology*, 15, 355–370.
- Amato, P. R., & Cheadle, J. (2005). The long reach of divorce: Divorce and child well-being across three generations. *Journal of Marriage and Family*, 67(1), 191– 206.
- Amato, P. R., & Afifi, T. D. (2006). Feeling caught between parents: Adult children's relations with parents and subjective well-being. *Journal of Marriage and Family*, 68(1), 222– 235. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2006.00243.x>
- Amato, P. R., & Hohmann-Marriott, B. (2007). A comparison of high-and low-distress marriages that end in divorce. *Journal of Marriage and Family*, 69, 621–638.
- Anderson, S. R., Anderson, S. A., Palmer, K. L., Mutchler, M. S., & Baker, L. K. (2010). Defining high conflict. *American Journal of Family Therapy*, 39(1), 11– 27.
- Aquilino, W. S. (1994). Impact of childhood family disruption on young adults' relationships with parents. *Journal of Marriage and Family*, 56(2), 295– 313. <https://psycnet.apa.org/doi/10.2307/353101>
- Augustijn, L. (2021). The association between joint physical custody and children's mental health. Do children's experiences of parental loyalty conflicts moderate the relationship?. *Children & Society*.

- Averdijk, M., Malti, T., Eisner, M., & Ribeaud, D. (2012). Parental separation and child aggressive and internalizing behavior: An event history calendar analysis. *Child Psychiatry & Human Development, 43*(2), 184-200.
- Baker, A. J. L., and Ben-Ami, N. (2011). To turn a child against a parent is to turn a child against himself. *J. Divorce Remarriage, 52*, 472–489.
- Baker, A. J. L., & Brassard, M. R. (2013). Adolescents caught in parental loyalty conflicts. *Journal of Divorce and Remarriage, 54*(5), 393–413.
<https://doi.org/10.1080/10502556.2013.800398>
- Ben-Ami, N., and Baker, A. J. L. (2012). The long-term correlates of childhood exposure to parental alienation on adult self-sufficiency and well-being. *Am. J. Fam. Ther. 40*, 169–183.
- Bernet, W., Baker, A. J. L., and Verrocchio, M. C. (2015). Symptom checklist-90-revised scores in adult children exposed to alienating behaviors: an italian sample. *J. Forensic Sci. 60*, 357–362
- Booth, A., Amato, P.R. (2001). Parental predivorce relations and offspring postdivorce well-being. *Journal of Marriage and Family, 63*(1), 197–212. doi:10.1111/j.1741-3737.2001.00197.x.
- Bornovalova, M. A., Cummings, J. R., Hunt, E., Blazei, R., Malone, S., & Iacono, W. G. (2014). Understanding the relative contributions of direct environmental effects and passive genotype–environment correlations in the association between familial risk factors and child disruptive behavior disorders. *Psychological medicine, 44*(4), 831-844
- Buchanan, C. M., Maccoby, E. E., & Dornbusch, S. M. (1991). Caught between parents: Adolescents' experience in divorced homes. *Child Development, 62*(5), 1008–1029.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1991.tb01586.x>

- Burt, S. A., Krueger, R. F., McGue, M., & Iacono, W. (2003). Parent-child conflict and the comorbidity among childhood externalizing disorders. *Archives of general psychiatry*, 60(5), 505-513.
- Camisasca, E., Miragoli, S., Di Blasio, P., & Grych, J. (2017). Children's coping strategies to inter-parental conflict: The moderating role of attachment. *Journal of child and family studies*, 26(4), 1099-1111.
- Caspi, A., Moffitt, T. E., Morgan, J., Rutter, M., Taylor, A., Arseneault, L., ... & Polo-Tomas, M. (2004). Maternal expressed emotion predicts children's antisocial behavior problems: using monozygotic-twin differences to identify environmental effects on behavioral development. *Developmental psychology*, 40(2), 149.
- Clark, B., Canadian Paediatric Society, & Mental Health and Developmental Disabilities Committee. (2013). Supporting the mental health of children and youth of separating parents. *Paediatrics & child health*, 18(7), 373-377.
- Dalton, C., Carbon, S., & Olesen, N. (2003). High conflict divorce, violence, and abuse: Implications for custody and visitation decisions. *Juvenile and Family Court Journal*, 54(4), 11– 33.
- Danese, A., & McEwen, B. S. (2012). Adverse childhood experiences, allostasis, allostatic load, and age-related disease. *Physiology & behavior*, 106(1), 29-39.
- Davies, P. T., & Cummings, E. M. (1994). Marital conflict and child adjustment: an emotional security hypothesis. *Psychological bulletin*, 116(3), 387.
- Dorn, O., & Schudlich, T. D. D. R. (2020). Enduring effects of infant emotional security on preschooler adaptation to interparental conflict. In *Parenting-Studies by an Ecocultural and Transactional Perspective*. IntechOpen.

- Du Rocher Schudlich, T. D., White, C. R., Fleischhauer, E. A., & Fitzgerald, K. A. (2011). Observed infant reactions during live interparental conflict. *Journal of Marriage and Family*, 73(1), 221-235.
- Eesti Statistika. (2020). RV35U: Divorces by number of common under 18-year-old children, place of residence of husband and type of settlement region, administrative division as at 01.01.2018 [Dataset].
http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=RV35U&utm_source=agent
- Elam, K. K., Sandler, I., Wolchik, S., & Tein, J.-Y. (2016). Non-residential father-child involvement, interparental conflict and mental health of children following divorce: A person-focused approach. *Journal of Youth and Adolescence*, 45(3), 581– 593.
- Elam, K. K., Sandler, I., Wolchik, S. A., Tein, J.-Y., & Rogers, A. (2019). Latent profiles of postdivorce parenting time, conflict, and quality: Children's adjustment associations. *Journal of Family Psychology*, 33(5), 499– 510.
- El-Sheikh, M., Buckhalt, J. A., Mize, J., & Acebo, C. (2006). Marital conflict and disruption of children's sleep. *Child development*, 77(1), 31-43.
- El-Sheikh, M., Buckhalt, J. A., Mark Cummings, E., & Keller, P. (2007). Sleep disruptions and emotional insecurity are pathways of risk for children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(1), 88-96.
- Erel, O., Burman, B. (1995). Interrelatedness of marital relations and parent-child relations: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 118, 108-132.
- Fabricius, W. V., & Braver, S. L. (2006). Relocation, parent conflict, and domestic violence: Independent risk factors for children of divorce. *Journal of Child Custody*, 3(3-4), 7-27.
- Finger, B., Eiden, R. D., Edwards, E. P., Leonard, K. E., & Kachadourian, L. (2010). Marital aggression and child peer competence: A comparison of three conceptual models. *Personal Relationships*, 17(3), 357-376.

- Fischer, T. F., De Graaf, P. M., & Kalmijn, M. (2005). Friendly and antagonistic contact between former spouses after divorce: Patterns and determinants. *Journal of Family Issues*, 26(8), 1131-1163.
- Frankel, L. A., Umemura, T., Jacobvitz, D., & Hazen, N. (2015). Marital conflict and parental responses to infant negative emotions: Relations with toddler emotional regulation. *Infant Behavior and Development*, 40, 73-83.
- Fomby, P., Cherlin, A. J. (2007). Family instability and child well-being. *American Sociological Review*, 72, 181–204.
- Garriga, A., & Pennoni, F. (2020). The Causal Effects of Parental Divorce and Parental Temporary Separation on Children’s Cognitive Abilities and Psychological Well-being According to Parental Relationship Quality. *Social Indicators Research*, 1-25.
- Grych, J. H., Fincham, F. D., Jouriles, E. N., & McDonald, R. (2000). Interparental conflict and child adjustment: Testing the mediational role of appraisals in the cognitive-contextual framework. *Child development*, 71(6), 1648-1661.
- Grych JH, Harold GT, & Miles CJ (2003). A prospective investigation of appraisals as mediators of the link between interparental conflict and child adjustment. *Child Development*, 74(4), 1176–1193.
- Gryczkowski, M. R., Jordan, S. S., & Mercer, S. H. (2010). Differential relations between mothers’ and fathers’ parenting practices and child externalizing behavior. *Journal of Child and Family Studies*, 19(5), 539–546. doi:10.1007/s10826-009-9326-2
- Hanson, T.L. (1999). Does parental conflict explain why divorce is negatively associated with child welfare? *Social Forces* 77(4): 1283–1316. doi:10.1093/ sf/77.4.1283.
- Hansson, L. (2007). Lahutusjärgsed pered tänasel perekonnamaastikul. *Haridus*, 5-6, 37-41.

- Harland, P., Reijneveld, S. A., Brugman, E., Verloove-Vanhorick, S. P., & Verhulst, F. C. (2002). Family factors and life events as risk factors for behavioural and emotional problems in children. *European child & adolescent psychiatry*, *11*(4), 176-184.
- Harold, G. T. H., Fincham, F. D., Osborne, L. N., & Conger, R. D. (1997). Mom and dad are at it again: adolescent perceptions of marital conflict and adolescent psychological distress. *Developmental Psychology*, *33*, 333–350
- Harold, G. T., Shelton, K. H., Goeke-Morey, M. C., & Cummings, E. M. (2004). Marital conflict, child emotional security about family relationships and child adjustment. *Social Development*, *13*(3), 350-376.
- Harold, G. T., & Sellers, R. (2018). Annual research review: Interparental conflict and youth psychopathology: An evidence review and practice focused update. *Journal of child psychology and psychiatry*, *59*(4), 374-402
- Helland, M. S., & Borren, I. (2015). *Foreldrekonflikt: Identifisering av Konfliktnivåer, Sentrale Kjennetegn og Risikofaktorer hos Høykonfliktpar*. [Parent Conflict: Identification of Level of Conflict, Core Features and Risk Factors with High-Conflict Couples] Oslo: Folkehelseinstituttet.
- Herrero, M., Martínez-Pampliega, A., & Alvarez, I. (2020). Family Communication, Adaptation to Divorce and Children's Maladjustment: The Moderating Role of Coparenting. *Journal of Family Communication*, *20*(2), 114-128.
- Hetherington, E. M. (1993). An overview of the Virginia Longitudinal Study of Divorce and Remarriage with a focus on early adolescence. *Journal of family psychology*, *7*(1), 39.
- Hetherington, E. M., Bridges, M., & Insabella, G. M. (1998). What matters? What does not? Five perspectives on the association between marital transitions and children's adjustment. *American psychologist*, *53*(2), 167.

- Hetherington, E. M., & Elmore, A. M. (2003). Risk and resilience in children coping with their parents' divorce and remarriage. *Resilience and vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities*, 182-212.
- Høigilt, A. M., & Bøe, T. D. (2021). Doubt, Hope, Pain, and New Discoveries: Parents' Experiences of the High-Conflict Program 'No Kids in the Middle'. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*.
- Hu, Y. (2020). Marital disruption, remarriage and child well-being in China. *Journal of Family Issues*, 41(7), 978-1009
- Jarvis, J. A., Gibby, A. L., Dufur, M. J., & Pribesh, S. (2020). Family Structure and Child Well-Being in a Non-western Context: The Role of Parent–Child Relations and Parental Conflict in South Korea. *Population Research and Policy Review*, 39(3), 439-464.
- Jekielek, S.M. (1998). Parental conflict, marital disruption and children's emotional well-being. *Social Forces*, 76(3): 905–936. doi:10.1093/sf/76.3.905.
- Jones, R. A., & Jablonski, A. L. (1998). Family-focused relational psychotherapy: an integrative approach and its application to adult children of divorce. *Journal of psychotherapy integration*, 8(2), 69-95.
- Keerberg, A. (n.d). Lahutusest ja selle mõjust pereliikmetele. Kasutatud viimati 03.05.2020 <http://tnk.tartu.ee/0lahutusest.html>
- Kennedy, S., & Bumpass, L. (2008). Cohabitation and children's living arrangements: New estimates from the United States. *Demographic Research*, 19, 1663–1692.
- Kraav, I., Rootalu, K., Läänesaar, S-L., Kasearu, K. (2012). Children in the context of and ending marriage. Aspects of legislation and practice (in Estonia). Kääriäinen, Hämäläinen, Pölkki (Eds.). (2012). *Challenges of divorce, interventions and children* (pp. 68-98). Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

- Krauss, D. A., & Sales, B. D. (2000). Legal standards, expertise, and experts in the resolution of contested child custody cases. *Psychology, Public Policy, and Law*, 6(4), 843.
- Kreidl, M., Štípková, M., & Hubatková, B. (2017). Parental separation and children's education in a comparative perspective: Does the burden disappear when separation is more common?. *Demographic Research*, 36, 73-110.
- Lamela, D., Figueiredo, B., Bastos, A., & Feinberg, M. (2016). Typologies of post-divorce coparenting and parental well-being, parenting quality and children's psychological adjustment. *Child Psychiatry & Human Development*, 47(5), 716-728.
- Lange, A., Visser, M. M., Scholte, R. H., & Finkenauer, C. (2021). Parental conflicts and posttraumatic stress of children in high-conflict divorce families. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 1-11.
- Laurin, J. C., Joussemet, M., Tremblay, R. E., & Boivin, M. (2015). Early forms of controlling parenting and the development of childhood anxiety. *Journal of Child and Family Studies*, 24(11), 3279–3292. doi:10.1007/s10826-015-0131-9
- Leys, C., Arnal, C., Kotsou, I., Van Hecke, E., & Fossion, P. (2020). Pre-eminence of parental conflicts over parental divorce regarding the evolution of depressive and anxiety symptoms among children during adulthood. *European Journal of Trauma & Dissociation*, 4(1), 100102.
- Lindsey, E. W., Colwell, M. J., Frabutt, J. M., & MacKinnon-Lewis, C. (2006). Family conflict in divorced and non-divorced families: Potential consequences for boys' friendship status and friendship quality. *Journal of Social and Personal Relationships*, 23(1), 45-63.
- Liu, R. T., Kraines, M. A., Massing-Schaffer, M., & Alloy, L. B. (2014). Rejection sensitivity and depression: mediation by stress generation. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, 77(1), 86-97.

- Lucas, N., Nicholson, J. M., & Erbas, B. (2013). Child mental health after parental separation: The impact of resident/non-resident parenting, parent mental health, conflict and socioeconomics. *Journal of Family Studies, 19*(1), 53-69.
- McLeod, J.D. (1991). Childhood parental loss and adult depression. *Journal of Health and Social Behavior, 32*, 205-220.
- Mahrer, N. E., O'Hara, K. L., Sandler, I. N., Wolchik, S. A. (2018). Does shared parenting help or hurt children in high-conflict divorced families? *Journal of Divorce & Remarriage, 59*, 324-347. doi:10.1080/10502556.2018.1454200
- McCoy, K. P., George, M. R. W., Cummings, E. M., & Davies, P. T. (2013). Constructive and destructive marital conflict, parenting, and children's school and social adjustment. *Social Development, 22*(4), 1-22.
- Michael, E., & Spiegel, A. (2003). Parental conflict and intimacy: Do our perceptions influence the formation of personal relationships? *Colgate University Journal of the Sciences, 35*, 147-156.
- Moon, D. S., Lee, M. H., Chung, D. S., & Kwack, Y. S. (2020). Custody evaluation in high-conflict situations focused on domestic violence and parental alienation syndrome. *Journal of the Korean Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 31*(2), 66.
- Murphy, M. L., Cohen, S., Janicki-Deverts, D., & Doyle, W. J. (2017). Offspring of parents who were separated and not speaking to one another have reduced resistance to the common cold as adults. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 114*(25), 6515-6520.
- Musick, K., & Bumpass, L. (1999). How do prior experiences in the family affect transitions to adulthood. *Transitions to adulthood in a changing economy: No work, no family, no future*, 69-102.

- Musick, K., & Meier, A. (2010). Are both parents always better than one? Parental conflict and young adult well-being. *Social science research, 39*(5), 814-830.
- O'Hara, K. L., Sandler, I. N., Wolchik, S. A., & Tein, J. Y. (2019). Coping in context: The effects of long-term relations between interparental conflict and coping on the development of child psychopathology following parental divorce. *Development and psychopathology, 31*(5), 1695-1713.
- Palmtag, E. L. (2020). Does It Matter Anymore? A Study of Childhood Characteristics and Separated Families' Contacts in Adulthood. *Family Relations*.
- Park, H. (2007). Single parenthood and children's reading performance in Asia. *Journal of Marriage and Family, 69*(3), 863–877.
- Qu, L., Weston, R., Moloney, L., Kaspiw, R., & Dunstan, J. (2014). Post-separation parenting, property and relationship dynamics after five years. *Canberra: Attorney-General's Department*.
- Rejaän, Z., van der Valk, I. E., & Branje, S. (2021a). Postdivorce coparenting patterns and relations with adolescent adjustment. *Journal of Family Issues, 0192513X211030027*.
- Rejaän, Z., van der Valk, I. E., & Branje, S. (2021b). The Role of Sense of Belonging and Family Structure in Adolescent Adjustment. *Journal of Research on Adolescence*.
- Roper, S. W., Fife, S. T., & Seedall, R. B. (2019). The intergenerational effects of parental divorce on young adult relationships. *Journal of Divorce & Remarriage, 1-18*.
- Roth, K. E., Harkins, D. A., & Eng, L. A. (2014). Parental conflict during divorce as an indicator of adjustment and future relationships: A retrospective sibling study. *Journal of Divorce & Remarriage, 55*(2), 117-138.

- Rudd, B. N., Holtzworth-Munroe, A., D'Onofrio, B. M., & Waldron, M. (2019). Parental relationship dissolution and child development: the role of child sleep quality. *Sleep, 42*(2), zsy224.
- Sanders, I. N., Wheeler, L. A., & Braver, S. L. (2013). Relations of parenting quality, interparental conflict, and overnights with mental health problems of children in divorcing families with high legal conflict. *Journal of Family Psychology, 27*(6), 915.
- Sands, A., Thompson, E. J., & Gaysina, D. (2017). Long-term influences of parental divorce on offspring affective disorders: A systematic review and meta-analysis. *Journal of affective disorders, 218*, 105-114.
- Schudlich, T. D. D. R., Jessica, N. W., Erwin, S. E., & Rishor, A. (2019). Infants' emotional security: The confluence of parental depression, Interparental conflict, and parenting. *Journal of Applied Developmental Psychology, 63*, 42-53.
- Schulz, M. S., Waldinger, R. J., Hauser, S. T., & Allen, J. P. (2005). Adolescents' behavior in the presence of interparental hostility: Developmental and emotion regulatory influences. *Development and Psychopathology, 17*(2), 489-507.
- Shimkowski, J. R., & Ledbetter, A. M. (2018). Parental divorce disclosures, young adults' emotion regulation strategies, and feeling caught. *Journal of Family Communication, 18*(3), 185-201.
- Smyth, B. M., & Moloney, L. J. (2019). Post-separation parenting disputes and the many faces of high conflict: Theory and research. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy, 40*(1), 74-84.
- Soares, A. L. G., Gonçalves, H., Matijasevich, A., Sequeira, M., Smith, G. D., Menezes, A., ... & Howe, L. D. (2017). Parental separation and Cardiometabolic risk factors in late adolescence: a cross-cohort comparison. *American journal of epidemiology, 185*(10), 898-906.

- Sorek, Y. (2019). Children of divorce evaluate their quality of life: The moderating effect of psychological processes. *Children and Youth Services Review, 107*, 104533.
- Stallman, H. M., & Ohan, J. L. (2016). Parenting style, parental adjustment, and co-parental conflict: Differential predictors of child psychosocial adjustment following divorce. *Behaviour Change, 33*(2), 112-126.
- Stanger, C., Dumenci, L., Kamon, J., & Burstein, M. (2004). Parenting and children's externalizing problems in substance-abusing families. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 33*(3), 590-600.
- Statistikaamet. (2018). Statistikablogi. Vabaabieliu. *EV100: Mõeldes isadele*. Kasutatud viimati 11.05.2020. <https://blog.stat.ee/tag/vabaabieliu/>
- Stevenson, M. M., Fabricius, W. V., Braver, S. L., & Cookston, J. T. (2018). Associations between parental relocation following separation in childhood and maladjustment in adolescence and young adulthood. *Psychology, public policy, and law, 24*(3), 365.
- Stormshak, E. A., Bierman, K. L., McMahon, R. J., & Lengua, L. J. (2000). Parenting practices and child disruptive behavior problems in early elementary school. *Journal of clinical child psychology, 29*(1), 17-29.
- Sun, Y., & Li, Y. (2001). Marital disruption, parental investment, and children's academic achievement: A prospective analysis. *Journal of Family Issues, 22*(1), 27-62.
- Tasker, F. L., & Richards, M. P. (1994). Adolescents' attitudes toward marriage and marital prospects after parental divorce: A review. *Journal of Adolescent Research, 9*(3), 340-362. doi: 10.1177/074355489493004
- Valma, K. (2012). Lapse parima huvi väljaselgitamine tsiviilkohtumenetluses vanematevahelistes hooldusõiguse vaidlustes. (Magistritöö). Loetud aadressil <http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2011/04/Valma.pdf>

- Van Eldik, W. M., de Haan, A. D., Parry, L. Q., Davies, P. T., Luijk, M. P. C. M., Arends, L. R., & Prinzie, P. (2020). The interparental relationship: Meta-analytic associations with children's maladjustment and responses to interparental conflict. *Psychological Bulletin*, *146*(7), 553–594. <https://doi.org/10.1037/bul0000233>
- van den Berg, L., Kalmijn, M., & Leopold, T. (2021). Stepfamily Effects on Early Home-Leaving: The Role of Conflict and Closeness. *Journal of Marriage and Family*, *83*(2), 305-321.
- Van Dijk, R., van der Valk, I. E., Deković, M., & Branje, S. (2020). A meta-analysis on interparental conflict, parenting, and child adjustment in divorced families: Examining mediation using meta-analytic structural equation models. *Clinical Psychology Review*, *79*. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2020.101861>
- van Dijk, R., van der Valk, I. E., Vossen, H. G., Branje, S., & Deković, M. (2021). Problematic Internet Use in Adolescents from Divorced Families: The Role of Family Factors and Adolescents' Self-Esteem. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *18*(7), 3385.
- Vocabulary. (n.d). divorce - Dictionary Definition. Kasutatud viimati 07.12.2021. <https://www.vocabulary.com/dictionary/divorce>
- Verrocchio, M. C., and Baker, A. J. L. (2013). Italian adults' recall of childhood exposure to parental loyalty conflicts. *J. Child Fam. Stud.* *24*, 95–105. doi: 10.1007/s10826-013-9816-0.
- Verrocchio, M. C., Marchetti, D., & Fulcheri, M. (2015). Perceived parental functioning, self-esteem, and psychological distress in adults whose parents are separated/divorced. *Frontiers in psychology*, *6*, 1760.
- Wallerstein, J. S., & Corbin, S. B. (1986). Father-child relationships after divorce: Child support and educational opportunity. *Fam. LQ*, *20*, 109.

- Wallerstein, J. S. (1987). Children of divorce: Report of a ten-year follow-up of early latency-age children. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57(2), 199-211.
- Wallerstein, J. S., & Blakeslee, S. (1989). *Second Chances: men, women, and children a decade after divorce*. New York: Ticknor & Fields
- Warmuth, K. A., Cummings, E. M., & Davies, P. T. (2019). Constructive and destructive interparental conflict, problematic parenting practices, and children's symptoms of psychopathology. *Journal of Family Psychology*, 34(3), 301– 311. <https://doi.org/10.1037/fam0000599>
- Wauterickx, N., Gouwy, A., & Bracke, P. (2006). Parental divorce and depression: Long-term effects on adult children. *Journal of Divorce & Remarriage*, 45(3-4), 43-68.
- Westervelt, K., & Vandenberg, B. (1997). Parental divorce and intimate relationships of young adults. *Psychological Reports*, 80, 923–926.
- Wright, J. E., Heinze, R. K., & Wright, M. E. (2020). Medical neglect allegations in the context of conflicted divorce/separation child custody: what should the health care provider do?. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 13(3), 285-291.
- Xerxa, Y., Rescorla, L. A., Serdarevic, F., Van IJzendorp, M. H., Jaddoe, V. W., Verhulst, F. C., ... & Tiemeier, H. (2020). The complex role of parental separation in the association between family conflict and child problem behavior. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 49(1), 79-93.
- Yeung, W. J., Park, H. (2016). Growing up in one-parent families in Asia. *Marriage and Family Review*, 52(1–2), 1–14.

Lisad**Lisa 1****Tabel 1***Valitud artiklite tunnused ja neis kirjeldatud mõjud*

Artikkel	Valim	Fookus	Kirjeldatud mõjud
Buchanan jt. (1991)	Noorukid	Lahutus ja lahkuminek	Hälbiv käitumine
Amato & Keith (1991)	Lapsed	Lahutus ja lahkuminek	Depressioon
Tasker & Richards (1994)	Noorukid	Lahutus	Negatiivne suhtumine abielusse
Aquilino (1994)	Noored täiskasvanud	Lahutus ja lahkuminek	Vältiv käitumine
Davies & Cummings (1994)	Lapsed	Vanemate vahelised konfliktid abielus	Psühholoogiliste probleemide tekitamine
Erel & Burman (1995)	Lapsed	Lahutus	Võimalik negatiivsus peresüsteemis
Harold jt. (1997)	Noorukid	Vanemate vahelised konfliktid abielus	Probleemne internaliseerimine ja eksternaliseerimine
Westervelt & Vandenberg (1997)	Noored täiskasvanud	Lahutus	Intiimsuse probleemid
Jones and Jablonski (1998)	Lapsed	Lahutus	Suurenenud haavatavus tulevaste keskkonna stressorite suhtes
Jekielek (1998)	Lapsed	Lahutus, osalt ka lahkuminek	Depressioon, ärevus
Musick & Bumpass (1999)	Täiskasvanu	Lahutus	Pereloomu varakult ja väljaspool abielu
Grych, Fincham, Jouriles, & McDonald (2000)	Lapsed	Vanemate konfliktid	Probleemne internaliseerimine ja eksternaliseerimine
Stormshak jt (2000)	Lapsed	Konfliktid	Hälbiv käitumine
Booth & Amato (2001)	Lapsed	Lahutus	Mõju vaimsele tervisele

Dalton, Carbon, & Olesen (2003)	Lapsed	Lahutus	Hüperaktiivsuse tõus
Burt jt (2003)	Lapsed ja noorukid	Vanemate vahelised konfliktid	Hälbiv käitumine
Grych jt (2003)	Lapsed	Vanemate vahelised konfliktid	Probleemne internaliseerimine ja eksternaliseerimine
Michael & Spiegel (2003)	Lapsed	Lahutus	Negatiivne suhtumine abielusse
Caspi jt (2004)	Lapsed	-	Hälbiv käitumine
Stanger jt (2004)	Lapsed	-	Hälbiv käitumine
Harold jt (2004)	Lapsed	Vanemate vahelised konfliktid	Probleemne internaliseerimine ja eksternaliseerimine
Schulz, Waldinger, Hauser, & Allen (2005)	Noorukid	Vanemate vahelised konfliktid	Halvenenud sotsiaalne kohanemine ning suhted eakaaslastega, depressioon
Amato & Cheadle (2005)	Lapsed	Lahutus	Depressioon
Sturge-Apple jt (2006)	Lapsed	Vanemate vahelised konfliktid	Ebastabiilne kasvatus
Lindsey, Colwell, Frabutt, & MacKinnon-Lewis (2006)	Lapsed	Lahutus	Halvenenud sotsiaalne kohanemine ning suhted eakaaslastega
Amato & Afifi (2006)	Täiskasvanud lapsed	Lahutus ja lahkuminek	Vanemate ja laste suhete kvaliteedi halvenemine
El-Sheikh jt. (2006)	Lapsed	Vanemate vahelised konfliktid	Une kvaliteedi halvenemine
Fabricius & Braver (2006)	Lapsed	Lahutus	Kummagi vanema ümberkolimine
Amato & Hohmann-Marriott (2007)	Lapsed	Lahutus	Mõju vaimsele tervisele/üldisele heaolule
Fomby & Cherlin (2007)	Lapsed	Lahutus	Häiritud kognitiivne areng, vaimne distress
Park (2007)	Lapsed	Lahutus	Häiritud kognitiivne areng, lugemisoskus, vaimne distress

El-Sheikh jt. (2007)	Lapsed	Vanemate vahelised konfliktid	Une kvaliteedi halvenemine
Davies jt. (2008)	Lapsed	Vanemate vahelised konfliktid	Depressioon, ärevus
Gryczkowski, Jordan, & Mercer (2010)	Lapsed	Vanemate vahelised konfliktid	Probleemne internaliseerimine ja eksternaliseerimine
Finger jt. (2010)	Lapsed	Vanemate vahelised konfliktid	Probleemne internaliseerimine ja eksternaliseerimine
Musick & Meier (2010)	Lapsed	Lahutus ja lahkuminek	Suurenenud mõju ainete tarvitamine, kehvem õppeedukus
Baker & Ben-Ami (2011)	Täiskasvanud lapsed	Lahutus	Negatiivne mõju enesehinnangule
Danese and McEwen (2012)	Lapsed	-	Suurenenud haavatavus tulevaste keskkonna stressorite suhtes
Ben-Ami & Baker (2012)	Lapsed	Lahutus ja lahkuminek	Negatiivne mõju enesehinnangule
Averdijk jt. (2012)	Lapsed	Lahkuminek	Probleemne internaliseerimine ja eksternaliseerimine, hälbiv käitumine
Sanders jt. (2013)	Lapsed	Lahutus	Mõju vaimsele tervisele/üldisele heaolule
Verrocchio & Baker (2013)	Lapsed	Lahutus ja lahkuminek	Negatiivne mõju enesehinnangule
Baker & Brassard (2013)	Noorukid	Lahkuminek ja lahtus	Depressioon
McCoy jt. (2013)	Lapsed	Vanemate vahelised konfliktid	Triangulatsioon
Bornovalova jt. (2014)	Lapsed	Lahutus	Suurem tõenäosus kannatada ADHD käes
Roth jt. (2014)	Täiskasvanud	Lahutus	Madalam usaldus jätkusuutlike romantiliste suhete suhtes

Laurin, Joussemet, Tremblay, & Boivin. (2015)	Lapsed	Vanemate vahelised konfliktid	Probleemne internaliseerimine ja eksternaliseerimine
Verrocchio jt. (2015)	Täiskasvanud lapsed	Lahutus ja lahkuminek	Negatiivne mõju enesehinnangule
Bernet jt. (2015)	Täiskasvanud lapsed	Lahutus ja lahkuminek	Negatiivne mõju enesehinnangule
Frankel jt. (2015)	Väikelapsed Imikud (lapsed)	Vanemate vahelised konfliktid abielus	Piirav ja kaitsev väravavalve
Yeung & Park (2016)	Lapsed, noorukid	Lahutus ja lahkuminek	Häiritud kognitiivne areng, vaimne distress
Lamela jt. (2016)	Lapsed	Lahutus	Ebastabiilne kasvatus, mõju vaimsele tervisele/üldisele heaolule, vähene eluga rahulolu
Elam, Sandler, Wolchik, & Tein (2016)	Lapsed	Lahutus	Madalam kasvatus kvaliteet
Murphy jt. (2017)	Täiskasvanud lapsed	Lahutus ja lahkuminek	Põletikuline reaktsioon
Soares jt. (2017)	Täiskasvanud lapsed	Lahutus ja lahkuminek	Suurenenud mõju ainete tarvitamine
Kreidl jt. (2017)	Lapsed, noorukid	Lahutus	Ülikooli lõpetamise tõenäosuse vähenemine
Harold & Sellers (2018)	Lapsed, noorukid	Vanemate vahelised konfliktid,	Piirav ja kaitsev väravavalve, mõju üldisele heaolule, psühholoogiliste probleemid
Stevenson jt. (2018)	Lapsed, noorukid,	Vanemate vahelised konfliktid	Kummagi vanema ümberkolimine
Harold jt. (2018)	Lapsed, noorukid	Vanemate vahelised konfliktid	Mõju vaimsele tervisele, probleeme regulatsiooni protsessides
O'Hara jt. (2019)	täiskasvanud lapsed	Vanemate vahelised konfliktid	Riskaalne seksuaalne käitumine täiskasvanuna
Sorek (2019)	Lapsed, noorukid	Lahutus	Madalam elukvaliteet

Schudlich jt. (2019)	Lapsed	Lahutus	Piirav ja kaitsev väravavalve
Warmuth, Cummings, & Davies (2019)	Lapsed	Vanemate vahelised konfliktid	Ebakindlus
van der Wal jt. (2019)	Täiskasvanud, Lapsed	Lahutus ja lahkuminek	Traumatiseeriv kogemus
O'Hara jt. (2019)	Lapsed	Lahutus	Üldine psüühikahäirete levimus suurem, suurenenud mõju ainete tarvitamine
Rudd jt. (2019)	Lapsed	Lahutus ja lahkuminek	Une kvaliteedi halvenemine
Elam, Sandler, Wolchik, & Tein (2019)	Lapsed	Vanemate vahelised konfliktid	Madalamam kasvatus kvaliteet
Jarvis jt. (2020)	Täiskasvanud, lapsed	Vanemate vahelised konfliktid	Probleemne internaliseerimine ja eksternaliseerimine, hälbiv käitumine
Xerxa jt. (2020)	Lapsed	Lahutus	Hälbiv käitumine
Hu (2020)	Lapsed	Lahutus	Vähem tõenäoline, et neil on lähedasi suhteid oma ema- ja isakujudega
Van Dijk jt. (2020)	Täiskasvanud, lapsed	Lahutus	Triangulatsioon
Van Eldik jt. (2020)	Täiskasvanud, lapsed	Lahutus	Triangulatsioon
Wright jt. (2020)	Lapsed	Lahutus ja lahkuminek	Tekkeline vajadus üht vanemat armastada ja teist vihata
Moon jt. (2020)	Lapsed	Lahutus	Vanemaga kasvatusliku aja/kontakti vältimine
Garriga & Pennoni. (2020)	Lapsed	Lahutus	Mõju üldisele heaolule
Leys jt. (2020)	Täiskasvanud lapsed	Lahutus ja lahkuminek	Mõju üldisele vaimsele tervisele
Palmtag (2020)	Lapsed	Lahkuminek	Vanemlik tagasitõmbumine

van den Berg jt. (2021)	Lapsed	Lahkuminek	Varasem lahkumine kodust
Augustijn (2021)	Lapsed	Lahutus ja lahkuminek	Mõju üldisele heaolule, vaimsele tervisele,
Lange (2021)	Lapsed	Lahutus	Kogeda posttraumaatilist stressi
Høigilt & Bøe (2021)	Lapsed	Lahutus	Agressiooni tõus
Rejaän jt. (2021a)	Noorukid	Lahutus ja lahkuminek	Kuuluvustunde vähenemine, mõju üldisele heaolule,
Rejaän jt. (2021b)	Noorukid	Lahutus	Triangulatsioon
van Dijk jt. (2021)	Noorukid	Lahutus ja lahkuminek	Probleemne interneti kasutus

Märkused. Millel otseselt tabeli siseselt pole toodud välja, et nad samuti käsitlesid vanemat konflikte siis tegelikkuses suurema enamuse nende puhul siiski käsitleti. Ainukesena, mida tuleks tähele panna on see, kui artiklis oli viidatud ainult vanemate vahelisele konfliktidele, siis puudutasid need artiklid ainult neid konflikte. Samuti märgiga “-” on toodud välja need üksikud artiklid, mis üldse endas vajalikke mõisteid ei käsitlenud aga millele olid mingid teised artiklid siiski viidanud ja seetõttu sai need siiski kaasatud.